

ОСОБЛИВОСТІ ВАРТІСНОЇ ОЦІНКИ ЗАЛІЗОРУДНИХ РОДОВИЩ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

М.М. Гурєв*, 2013

Криворізький економічний інститут ДВНЗ «Криворізький національний університет»

У статті розглянуто особливості вартісної оцінки залізорудних родовищ України в сучасних економічних умовах. Приділено увагу можливим напрямкам покращення існуючої методики вартісної оцінки родовищ корисних копалин.

Ключові слова: *методика вартісної оцінки родовищ корисних копалин, економічна оцінка залізорудних родовищ, комплексна оцінка, світові тенденції економічної оцінки*

Постановка проблеми. В Україні основними методами оцінки родовищ корисних копалин є методи дохідного підходу, переважно капіталізації потенційних доходів або дисконтування грошового потоку. Інші методи застосовуються для одержання розрахункових показників, використовуваних при визначенні вартості родовища, отриманої дохідним методом, а також витрат, пов'язаних із проведенням робіт з компенсації шкоди, заподіяного природному середовищу, визначенні вартості гірського майна.

Методи витратного підходу застосовуються для визначення вартості відтворення й вартості заміщення будинків, споруджень, устаткування, а також для оцінки природних ресурсів, що губляться або ушкоджуються при експлуатації родовища й екологічного збитку.

Методи порівняльного підходу застосовуються для одержання значень цін на мінеральну сировину й використовуване встаткування.

За рубежом, там, де розвинений цивільний оборот на надра (наприклад, США), досить широке застосування мають методи порівняльного підходу. Наявними методичними вказівками по вартісній оцінці надр рекомендується проводити з використанням трьох підходів. Вибір методу визначається цілями оцінки, ступенем вивченості родовища й інших факторів. Причому, на різних етапах розвідки й оцінки родовища можуть бути використані різні методи оцінки.

Для економічної або вартісної оцінки мінеральної сировини застосовувалася тимчасова типова методика економічної оцінки родовищ. Під економічною оцінкою родовищ корисних копалин розумілася різниця між цінністю продукції, одержуваної із запасів конкретного родовища, і сумарними експлуатаційними й капітальними витратами на її одержання за весь період відпрацювання родовища з урахуванням фактору часу. Даний підхід до оцінки родовищ корисних копалин зберігся дотепер і, з коректуванням на ринкові умови видобутку й реалізації сировини, може застосовуватися для визначення вартості родовищ корисних копалин.

Ставка дисконтування приймається рівної прийнятної для інвестора нормі доходу або віддачі на капітал. Ставка дисконтування встановлюється на такому рівні, який дозволяє інвесторові не тільки компенсувати ризик, але й дістати необхідний прибуток.

До складу витрат, що враховуються при розрахунках вартості родовища можуть включатися витрати на геологорозвідувальні роботи, проведені за рахунок коштів інвестора, витрати на транспортування сировини до станції або порту відвантаження, витрати на рекультивацію земель, а також витрати на компенсацію екологічної шкоди й страхування ризиків заподіяння збитку природному середовищу. Структура витрат по основних елементах включає: матеріали, паливо, енергію, воду, заробітну плату, амортизаційні відрахування, транспортні видатки, послуги по капітальному ремонту, послуги по поточному ремонту, прокат, лізинг, оренду та інші.

Залежно від цілей оцінки до складу витрат або включаються, або не включаються податки, і інші платежі, пов'язані з видобутком і використанням корисних копалин.

В залежностей від цілей рекомендуються при проведенні оцінки з метою визначення ефективності роботи гірничорудних підприємств проводити розрахунки у двох варіантах:

- без обліку податків, відрахувань і платежів (розглядається як базовий варіант);
- з урахуванням податків, відрахувань і платежів (розглядається як комерційний варіант).

Для базового варіанта рекомендується застосовувати ставку дисконту рівну 10%, для комерційного варіанта – не нижче 15%.

Найбільш складною проблемою є визначення ставки дисконтування. На практиці застосовуються методи економічної оцінки родовищ, що враховують або не враховуючі фактор часу.

*© М.М. Гурєв – к.геол.н., Криворізький економічний інститут ДВНЗ «Криворізький національний університет».

За рубежом оцінка вартості родовищ корисних копалин також ґрунтується на розрахунках величини очікуваному прибутку.

При оцінці вартості родовищ розглядається кілька варіантів його освоєння. З них вибирається варіант із максимальною величиною вартості.

Оцінка вартості мінеральної сировини в надрах може використовуватися з метою оцінки національного багатства або з метою визначення первісної ціни акції при приватизації підприємства або при продажі акцій на ринку цінних паперів. Однак результати даної оцінки досить відносні. Тому з метою вірогідності розрахунків прогностичні ресурси рекомендується оцінювати, застосовуючи коефіцієнт вірогідності, прийнятий рівним 0,1 – 0,15 залежно від ступеня вивченості території.

Для оцінки родовищ із метою їх комерційного використання (придбання прав на видобуток, оцінки ефективності проекту й ін.) загальна формула оцінки родовищ може бути уточнена. У неї можуть вноситися нові складові, більш точно описують економічні умови освоєння родовища.

Найбільш підходящою основою для визначення експлуатаційних витрат є фактичні дані про виробничо–господарську діяльність добувального підприємства, на території якого перебуває оцінюваний об'єкт, або розташованого в тому ж районі. Якщо об'єкт перебуває в незасвоєному регіоні, у якості аналога може бути прийняте яке–небудь підприємство, що функціонує в іншому регіоні, а коректування економічних нормативів може бути проведена виходячи зі співвідношення величин виробничих витрат по тем елементам, по яких вони відомі. Основним джерелом необхідною вихідною інформацією служить річний звіт про діяльність гірничодобувного підприємства.

Оцінка здійснюється в наступному порядку.

На першому етапі: У розвіданих родовищах виділяються частини, приблизно однакові по гірничо–геологічних параметрах і техніко–економічним показникам. На основі діючих інструкцій і нормативних документів визначаються варіанти оконтурювання запасів. Виконується аналіз економіко–географічних умов розташування ділянки надр.

Вибираються варіанти підрахунку запасів родовища з обліком його природних особливостей. Вибираються технології розробки родовища й технологія переробки (збагачення) корисної копалини.

На другому етапі: Здійснюється поваріантні розрахунки техніко–економічних показників оцінки родовища. По кожному варіанту визначається величина запасів, що извлекаемых, у перерахуванні на кінцеву продукцію, строк відпрацювання запасів, показники експлуатаційних і капітальних витрат. Проводиться розрахунки вартості по кожному варіанту.

На третьому етапі: Вибирається раціональний варіант експлуатації родовища й здійснюється підготовка техніко–економічного обґрунтування (ТЕО) проекту і його затвердження. При необхідності (у випадку недостатньої ефективності обраного варіанта експлуатації родовища) може здійснюватися уточнення техніко–економічних рішень і розраховуватися показники порівняльної ефективності.

Актуальність дослідження. В умовах встановлення глобалізаційних економічних відносин після світової економічної кризи та концентрації вітчизняних стратегічно–важливих підприємств у декількох великих власників, становиться актуальною необхідність покращання існуючої методики оцінки вартості запасів корисних копалин промислових підприємств, у даному випадку запасів залізорудної сировини та залізрудних родовищ.

Зв'язок авторського доробку із важливими науковими та практичними завданнями. Існуюча методика оцінки вартості запасів є базисом з наступною диверсифікацією та диференціацією згідно окремої галузі видобутку корисних копалин, а подекуди і згідно окремих підприємств в одній галузі. Однією методикою не можна об'єктивно оцінити вартість запасів родовища, яке не розроблялось, і родовища, на якому побудоване підприємство, існує розвинена інфраструктура. Або родовища з приблизно однаковою кількістю запасів, але з різними умовами видобутку. Також слід враховувати кінцеве використання видобутої сировини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Кабінетом Міністрів України в 2004р були затверджені наступні постанови: «Постанова від 25 серпня 2004р № 1117 про затвердження методики визначення вартості запасів і ресурсів корисних копалин родовища або ділянки надр, що надаються у користування» та «Постанова від 15 жовтня 2004р № 1374 про затвердження методики визначення початкової ціни продажу на аукціоні спеціального дозволу на право користування надрами».

Вартість ресурсів розраховується як сума доходів, одержаних за весь розрахунковий період, за такою формулою (1):

$$B = \sum_{t=1}^T \frac{(D_t - B_t) - \Pi_t}{(1 + e)^t} - \sum_{t=1}^T \frac{K_t}{(1 + e)^t} \quad (1)$$

де:

B – вартість ресурсів на дату оцінки;

E – норма дисконту;

D – річний дохід від реалізації товарної продукції t в t -у році;

B – експлуатаційні витрати в t -у році, за виключенням t амортизаційних відрахувань;

Π – розмір податків і платежів у t -у році, що не входять t до експлуатаційних витрат;

K – капітальні вкладення в промислове будівництво в t t -у році, включаючи придбання геологічної інформації;

T – строк використання родовища або ділянки надр для геологічного вивчення та/або видобування корисних копалин до виведення родовища з експлуатації;

Початкова ціна продажу дозволу ($ПЦ_{\text{д}}$) – це частка від вартості запасів і ресурсів корисних копалин родовищ або ділянки надр, яка обчислюється на строк дії спеціального дозволу відповідно до Методики визначення вартості запасів і ресурсів корисних копалин родовища або ділянки надр, що надаються у користування за формулою (2):

$$ПЦ_{\text{д}} = \left(\sum_{t=1}^T \frac{(D_t - B_t) - \Pi_t}{(1 + E)^t} - \sum_{t=1}^T \frac{K_t}{(1 + E)^t} \right) \times K_{\text{д}} \quad (2)$$

де:

E – норма дисконту;

D_t – річний дохід від реалізації товарної продукції в t -му році;

B_t – експлуатаційні витрати в t -му році, за винятком амортизаційних відрахувань;

Π_t – розмір податків і платежів у t -му році, що не входять до експлуатаційних витрат;

K_t – капітальні вкладення в промислове будівництво в t -му році, включаючи придбання геологічної інформації;

T – строк використання родовища або ділянки надр для геологічного вивчення та/або видобування корисних копалин до виведення родовища з експлуатації;

$K_{\text{д}}$ – коефіцієнт переходу від вартості запасів і ресурсів корисних копалин родовища або ділянки надр до початкової вартості продажу дозволу.

У разі геологічного вивчення надр, у тому числі дослідно-промислової розробки родовищ корисних копалин, капітальні вкладення збільшуються на вартість геологорозвідувальних робіт, яка визначається виходячи з нормативів збору за геологорозвідувальні роботи, встановлених у Порядку, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 29 січня 1999 р. N 115, та обсягу запасів і ресурсів родовища або ділянки надр.

При цьому в усіх розрахунках початкова ціна продажу дозволу не може бути меншою від 2 відсотків сумарного чистого прибутку за весь період розробки родовища або ділянки надр, обчисленого без урахування капітальних вкладень.

Початкова ціна продажу дозволу на розвідку родовищ корисних копалин (крім нафтогазових) становить 10 відсотків початкової ціни продажу дозволу на видобування корисних копалин.

Розроблена методика має загальний характер і не враховує певні особливості оцінки, притаманні кожному родовищу різних корисних копалин. По-перше, згідно з постановою ставка дисконту, що застосовується при визначенні вартості ресурсів, береться рівною обліковій ставці Національного банку. Але в цьому випадку не враховується ризик та витрати на охорону навколишнього середовища.

Задачі дослідження. З даного дослідження випливають наступні задачі:

– визначення всіх факторів впливу на вартість залізородних запасів;

– вдосконалення існуючої методики оцінки вартості запасів корисних копалин.

Новизна. Вартісна оцінка будь-якого родовища корисних копалин у сучасних глобалізаційних умовах, та при існуючій політичній ситуації прямо пов'язана з питанням національної економічної безпеки. У Державній стратегії економічної безпеки України визначені зовнішні й внутрішні для неї загрози, сформульовані критерії стану економіки, що відповідають вимогам економічної безпеки й національним інтересам, а також викладені механізми реалізації цієї стратегії. Саме тому, вкрай необхідно розуміти все значення національної мінерально-сировинної бази, та розпоряджатися нею з користю для національної економіки.

Методологічне або загальнонаукове значення. Обґрунтування необхідності поліпшення існуючої методики оцінки вартості ресурсів корисних копалин з врахуванням впливу факторів ціноутворення, та інтересів національної безпеки.

Невирішена раніше частина загальної проблеми. В Україні затверджена недосконала методика оцінки вартості запасів родовищ корисних копалин, яка потребує значної доробки, оскільки не було враховано багатьох факторів, які впливають на вартість родовища, та його державне значення.

Головні висновки. Існуюча методика оцінки вартості запасів родовищ корисних копалин, в світлі глобалізації ринкових відносин після світової економічної кризи, має бути доопрацьована з врахуванням всіх можливих факторів впливу. Практичним результатом може бути нова універсальна методика та нові підходи до геолого–економічної оцінки родовищ корисних копалин.

Перспективи використання результатів дослідження. Доопрацьована методика дозволить у перспективі, визначити реальну вартість родовищ та видобувних підприємств, що позитивно вплине на стимулюванні вітчизняної економіки, звісно за умови додержання умов національної безпеки, державного контролю за стратегічно важливими національними підприємствами, державного регулювання закордонного капіталу в Україні.

Література:

1. Інструкція із застосування класифікації запасів і ресурсів корисних копалин Державного фонду надр до родовищ руд чорних металів (заліза, марганцю та хрому)–К.: ДКЗ України, 2002. – 85 с.
2. Методические рекомендации по оценке эффективности инвестиционного проекта и их отбору для финансирования.– М: Минэкономки РФ, 1997.
3. Мінеральні ресурси України на 01.01.2003 р. – К.; Геоінформ, 2003. – 103 с.
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 вересня 1997 р. № 1014 "Про затвердження базових нормативів плати за користування надрами для видобування корисних копалин та Порядку справляння плати за користування надрами для видобування корисних копалин/Офіційний вісник України. із змінами: – 1997. – № 38. – С. 8; 1998. – № 3. – С. 98; 2000. – № 10. – С. 383; 2001. – № 29. – С. 1310; 2001. – № 32. – С. 1480; 2002. – № 9. – С. 408.
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 5 травня 1997 р. № 432 "Про затвердження Класифікації запасів і ресурсів корисних копалин державного фонду надр//Офіційний вісник України 1997. – № 19. – С. 104.
6. Постанова Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2000 р. № 1682 "Про затвердження нормативів плати за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин"// Офіційний вісник України. 2000. – № 46. – С. 1992.
7. Гуреев М.М. Особливості вартісної оцінки запасів залізородних родовищ // Вісник Криворізького економічного інституту КНЕУ. – 2006. – №8. – С. 115–121.